

Sự Độc Ác của Đảng VC

Chuyện kể về ông Phan Khôi
M D

Quan tài cha tôi đặt trên chiếc xe song mã màu đen. Đó là loại quan tài xấu nhất được mua phân phối giá hai đồng bảy hào năm xu. Sáu mảnh gỗ tạp, bào qua loa, vênh vẹo đóng đinh qua loa, không sơn phết, tấm thiên, tấm địa và bốn góc đều hở. Trên nóc quan tài chỉ có ba nén nhang cắm vào quả trứng luộc để trong chén cơm. Không nến, không hoa. Không có một vòng hoa, một bông hoa nào trong đám tang cha tôi. Ngoài con ngựa già kéo xe, chỉ có 10 người đưa đám, kể cả hai nhân viên dịch vụ mai táng và người đánh xe ngựa. Người bạn, người đồng nghiệp duy nhất của cha tôi là nhà thơ Yến Lan, còn lại là người trong gia đình. Chúng tôi bầu vúi vào nhau, đẩy chiếc xe ngựa lăn bánh chậm chạp ra khỏi con hẻm, đi về hướng cửa Đông. Người hàng phố đứng nhìn đám tang vội vã quay đi. Không ai dám tới dự và đưa cha tôi đến nơi an nghỉ cuối cùng. Họ đều sợ liên lụy. Lúc cha tôi còn sống họ sợ đã đành, giờ cha tôi đã chết mà họ vẫn sợ. Chiều mùa Đông gió mưa hun hút, lạnh tê tái. Chiếc xe ngựa mầu đen và một dúm người mầu đen vón vào nhau lúu rú ra hướng cửa Đông. Mẹ tôi bảo dừng lại một phút cho cha tôi chào Hà Nội một lần cuối. Mẹ tôi và chúng tôi thay mặt cha tôi quỳ xuống lạy ba lạy. Tôi nhớ những ngày mới về tiếp quản Thủ Đô, cha tôi thường dẫn chúng tôi đi thăm năm cửa ô và ba sáu phố phường Hà Nội, kể cho chúng tôi nghe về cụ ngoại tôi, Tổng đốc Hoàng Diệu....

Ông Phan An vừa lom khom chậm rãi bước đi trong con hẻm phố Thuốc Bắc (Hà Nội) vừa kể về đám tang của cha mình, nhà báo, nhà văn Phan Khôi. Ông cứ nhắc đi nhắc lại, giọng nói như nấc lên:

- Không có đám tang nào âm đạm như đám tang cha tôi! Không có đám tang nào buồn thảm, thê lương như đám tang cha tôi!

Một lần nữa Phan An lại từ Đà Nẵng ra Hà Nội, tìm về căn nhà số 73 hẻm phố này, nơi cha ông đã sống những ngày cuối cùng. Ông tìm về quá khứ, tìm về nỗi đau xót mà gần hết cuộc đời vẫn chưa thể nguôi ngoai được.

Cụ Phan Khôi sinh ngày 6-10-1887 tức 20-8 năm Đinh Hợi, ở làng Bảo An, huyện Điện Bàn, Quảng Nam. Ông nội cụ là Phan Nhu, thân phụ là Phan Trần đều là bậc trí thức nổi tiếng. Mẹ cụ là Hoàng Thị Lê con gái của

Tổng đốc Hà Nội, Hoàng Diệu, người đã chỉ huy quân dân Hà Nội tử thủ chống lại quân đội Pháp, bất chấp triều đình Huế đã chấp nhận đầu hàng. Khi Hà Thành thất thủ, ông tự vẫn ở Võ Miếu ngày 25-4-1882, quyết không để rơi vào tay giặc. Chú ruột Phan Khôi là Phan Đình cha của nhà cách mạng Phan Thanh và Phan Bội, tức Huỳnh Hữu Nam, nguyên Bộ trưởng bộ nội vụ chính phủ Việt Nam dân chủ cộng hòa... Phan Khôi có người em gái là mẹ vợ của nhà văn Vũ Ngọc Phan và tướng Nguyễn Sơn. Với một gia thế như vậy nên Phan Khôi được học hành tử tế, và với bản chất thông minh nên cụ là một người đa tài, và với tài năng vượt trội, cụ là một người mạnh mẽ, bộc trực không chịu cúi đầu. Người thầy đầu tiên của

Phan Khôi là Trần Quý Cáp. Chính con người thông minh lỗi lạc, ý chí kiên cường nhất huyện Điện Bàn này đã truyền cho Phan Khôi tri thức và lòng yêu nước nồng nàn. Năm 1906, mười chín tuổi, Phan Khôi tốt nghiệp tú tài, và hai năm sau, 1908 ông phải chứng kiến cái chết chém ngang lưng của thầy mình. “Lòng căm thù như ngọn lửa đốt cháy trái tim” Phan Khôi quyết nói bước thầy, tham gia phong trào Duy Tân, theo các cụ Phan Chu Chinh, Phan Bội Châu, Huỳnh Thúc Kháng chống thực dân Pháp. Ông bị bắt giam gần một năm rồi được tha. Ông quyết định dùng ngòi bút và nghề báo để chiến đấu. Phan Khôi kiến thức uyên bác, hiểu biết vô cùng phong phú, tầm hoạt động rộng lớn, đa phương trong sự biến thiên của lịch sử.

Chưa ai có thể tổng kết được thân thế sự nghiệp Phan Khôi, nhưng theo nhà nghiên cứu Lại Nguyên Ân, thì: *“Phan Khôi hiện diện trước xã hội, trước cuộc đời này chỉ với tư cách nhà báo; người ta biết ông chủ yếu qua những gì ông viết ra đăng lên báo chí, nhưng, qua hoạt động báo chí, Phan Khôi chứng tỏ mình còn là một học giả, một nhà tư tưởng, một nhà văn. Phan Khôi là nhà tư tưởng đã đặt ra hàng loạt vấn đề: phê phán Khổng giáo, tiếp nhận tư tưởng Âu Tây, nữ quyền. Ông cũng là một nhà Hán học và Trung quốc học am hiểu những vấn đề của xã hội Trung quốc đương thời, ông là một dịch giả đã dịch Kinh Thánh của đạo Thiên chúa ra tiếng Việt, một nhà Việt ngữ học cả ở phần lý thuyết lẫn thực hành, một nhà văn xuôi với thể hài đàm và một nhà phê bình văn học. Có thể nói Phan Khôi là người thể hiện rõ nhất và thành công nhất chủ trương duy tân kiểu Phan Chu Trinh vào đời sống, nhưng khác với người tiền bối ấy, Phan Khôi hoàn toàn không thể hiện mình như một chí sĩ, ông sống như một người thường trong đời thường, chỉ hoạt động chuyên nghiệp như một*

nhà ngôn luận, chỉ tác động đến xã hội bằng ngôn luận. Phan Khôi thuộc trong số những trí thức hàng đầu có công tạo ra mặt bằng trí thức và văn hóa cho xã hội Việt Nam những năm đầu thế kỷ XX, nhưng đặt bên cạnh những gương mặt sáng láng như Nguyễn Văn Vĩnh, Phạm Quỳnh, Trần Trọng Kim, Huỳnh Thúc Kháng... ông thường tự thể hiện như kẻ phản biện, và sự phản biện của ông thường đem lại chiều sâu mới cho trí thức!" Phan Khôi là một trong những nạn nhân của Cuộc đấu tranh chống Nhân Văn-Giai Phẩm bắt đầu từ năm 1957. Tuy ông không phải đi tù như Nguyễn Hữu Đang, Thụy An, nhưng ông đầy đọa khổ sở còn hơn tù. Ngày 16-1-1959, ông đã ra đi vĩnh viễn thoát khỏi sự đọa đày đó. Năm 2004, trên các báo Nhân Dân, Quán Đội Nhân Dân, Tiền Phong, Người Hà Nội, lần lượt đăng bài phỏng vấn nhà thơ Tố Hữu của Nhật Hoa Khanh.

Theo những bài báo đó, năm 1997, tại 76 Phan Đình Phùng, một trong những biệt thự đẹp nhất Hà Nội, của Pháp để lại, trị giá 7 triệu đô la nhà nước cấp cho Tố Hữu, ông đã ca ngợi hết lời nhóm "Nhân Văn- Giai Phẩm, trong đó có Phan Khôi. Ông nói: "Trần Đức Thảo là một mẫu mực của lòng say mê nghiên cứu sáng tạo vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Phan Khôi, Trần Dần, Lê Đạt là những trí thức lớn, những cây bút hạng nặng trong đội ngũ trí thức cách mạng!"

Không biết Tố Hữu có nói như vậy thật không? Nghe nói khi đã rời quyền lực ông đã sám hối. Nhưng bà Vũ Thị Thanh, nguyên phó ban tuyên huấn trung ương, phu nhân nhà thơ Tố Hữu thì phủ nhận chuyện đó. Nếu đúng thì nó hoàn toàn mâu thuẫn với bốn mươi năm trước, kể từ 1977, khi Tố Hữu còn trẻ, nắm trọng trách công tác tư tưởng, văn hóa, văn nghệ của đảng. Ngày ấy ông đã "làm bao nhiêu số phận, bao nhiêu cuộc đời bị rạn vỡ, bị lưu đày"(Phùng Cung).

Lời Tố Hữu kết tội Trần Đức Thảo, Phan Khôi và nhóm "Nhân văn-Giai phẩm" sau đây là sự thực, dấu ma quỷ cũng không thề chối. Tố Hữu đã viết:

"Lật bộ áo "Nhân Văn –Giai Phẩm" thói tha, người ta thấy cả một ổ phản động toàn những gián điệp, mật thám, lưu manh, Trotkit, địa chủ, tư sản.... quản tụ trong những tổ quỷ với gái điếm, bàn đèn, sách báo phản động, đồi trụy và phim ảnh khiêu dâm...."

(Qua cuộc đấu tranh chống nhóm "Nhân Văn-Giai Phẩm", tác giả Tố Hữu, Nhà xuất bản Văn Hóa, 1958, trang 9)

Và:

"Trong cái công ty phản động "Nhân Văn-Giai Phẩm" ấy, thật sự đủ mặt các loại "biệt tính", từ bọn Phan Khôi, Trần Duy mật thám cũ của thực dân Pháp đến bọn gián điệp Thụy An; từ bọn Trotkit Trương Tửu, Trần Đức Thảo đến bọn phản Đảng như Nguyễn Hữu Đang, Trần Dần, Lê Đạt. Một đặc điểm chung là hầu hết bọn chúng đều là những phần tử thuộc giai cấp địa chủ, tư sản phản động cố giữ lập trường của giai cấp mình, cố tình chống lại cách mạng và chế độ!"

(Trang 17sđd)

Theo chỉ đạo của "Anh Lành" bọn cơ hội nhao vào đánh hội đồng nhóm "Nhân Văn-Giai Phẩm" nói chung, Phan Khôi nói riêng. Phê phán tác phẩm văn học, báo chí chán quay suy diễn, bịa đặt ra đủ thứ chuyện, chà đạp lên cả hương hồn cha mẹ, tổ tiên người ta. Có những việc đổi trắng, thay đen, khi sự thật lịch sử vẫn còn đang sờ sờ trước mắt. Phan Khôi với truyền thống yêu nước của gia đình, đã tham gia phong trào chống Pháp từ khi còn ngồi trên ghế nhà trường, từng bị bắt đi tù mà bảo ông làm mật thám cho Pháp thì trời đất nào chứng? Ông viết hàng ngàn bài báo phê phán chế độ cũ, cổ vũ sự cách tân, bao nhiêu ruộng vườn quê nhà ông hiến hết cho cách mạng, mà bảo ông cố giữ lập trường giai cấp địa chủ, tư sản?

Sau cách mạng tháng 8-1945, Hồ Chí Minh trọng tài đức của Phan Khôi, trực tiếp viết thư mời ông ra Hà Nội góp sức xây dựng chính phủ Việt Nam dân chủ cộng hòa non trẻ. Phan Khôi đã mang cả gia đình theo cụ Hồ lên chiến khu Việt Bắc, nằm gai nếm mật tham gia kháng chiến suốt mười năm trời. Thế mà khi ông tham gia phong trào "Nhân văn – Giai phẩm", bị Tố Hữu quy là mật thám thì, nhà văn Nguyễn Công Hoan hùa theo, xuyên tạc rằng Phan Khôi cầm đầu tổ chức Việt Nam quốc dân đảng chống phá cách mạng ở Quảng Nam. Nhà văn đáng kính này viết: "Hắn phụ trách chi bộ Việt Nam quốc dân đảng Quảng Nam chống phá cách mạng điên cuồng. Sau đó hắn bèn ra Hà Nội họp với Trung ương đảng bộ Việt Nam quốc dân đảng của hắn, để đề nghị một chương trình chống chính phủ!"

Nguyễn Công Hoan luôn dùng từ "hắn" để phỉ báng, mạ sát Phan Khôi:

"Hắn xin vào yết kiến cụ Huỳnh Thúc Kháng lúc đó là Bộ trưởng nội vụ nhưng cụ không tiếp!"

Năm 1957, Phan Khôi thọ 70 tuổi, Nguyễn Công Hoan làm bài thơ "mừng" (!) người bạn văn chương như sau:

*Nhà báo Phan Khôi khốn kiếp ơi!
Thọ mi mi chúc chớ hồng ai,
Văn chương! Đù mẹ thằng cha bạc!
Tiết tháo! Tiên sư cái mẽ ngoài!
Lô-gich trước cam làm kiếp chó,
Nhân văn nay lại hít gì voi!
Sống dai thêm tuổi cho thêm nhục!
Thêm nhục cơm trời chẳng biết gai!*

Có thể nào ngờ đó là thơ của tác giả “Bước đường cùng” và “Kép Tư Bền”? Quả thật công tác tư tưởng của ông Trường Chinh và công tác tuyên huấn của ông Tố Hữu quá tài tình! Họ đã biến nhà nho Nguyễn Công Hoan thành một kẻ bỗ bã đều cáng đáng khinh bỉ. Mà đâu chỉ một mình Nguyễn Công Hoan? Đào Vũ, Tế Hanh, Chế Lan Viên đều như vậy. Phan Khôi hai đời vợ, bà trước tám người con bỏ mất một còn 7, bà sau được 3, tổng cộng 10 người con. Ông có bài thơ tức cảnh gia đình mình như sau:

*Hai nhà cộng lại có mười con
Năm gái năm trai nhấm cũng tròn
Gả, cưới tạm yên nguyên một nửa
Sửa răng riêng mũi máu ba hòn
Tự trào thôi hẳn còn chia rẽ
Nhân cách vẫn mong được vẹn tròn
Bé nhất Lang Sa mới ba tuổi
Tên này ghi cái nhục sông non*

Năm 1956 sang Trung Quốc dự kỷ niệm 100 năm Lỗ Tấn cùng với Tế Hanh, Phan Khôi đọc cho Tế Hanh nghe, và nói:

“Tôi đặt tên thằng này là Lang Sa, để nhớ cái hận thực dân Pháp!”.

Mà ngay trong bài thơ tác giả đã nói rõ ý đó rồi còn gì. Vậy hai năm sau, khi Phan Khôi bị đánh thì Tế Hanh bịa ra chuyện thế này:

“Trong chuyến đi Trung Quốc, Phan Khôi nói với tôi, thằng này sinh ngày 9-3-1945, ngày Nhật đảo chính Pháp, tôi đặt tên nó để cho những người nào vui mừng việc Nhật lật đổ Pháp biết tay. Pháp sẽ trở lại cho coi”.

Và Tế Hanh kết tội Phan Khôi:

“Phan Khôi đã đập lại lòng thù ghét của nhân dân ta đối với thực dân Pháp như thế. Chỉ có một ‘tâm hồn vong bản’ loại Phan Khôi mới mong Pháp quay trở lại!”

Chế Lan Viên thì có lần chỉ thẳng tay vào mặt Phan Khôi quát: *“Đừng cạy già mà lão!”*

Còn Đoàn Giỏi thì vu cho Phan Khôi nói xấu đảng, Bác Hồ vì gọi cây cứt lợn là cây “cộng sản”!

Sự xuyên tạc, vu khống, nhục mạ được cất lên từ miệng những người được coi là hiền lành tử tế như thế mới kinh khủng làm sao. Ông Phan Lang Sa tâm sự:

“Khổ tâm nhất là anh Phan Thao. Anh ấy trong Ban biên tập báo Nhân Dân mà ngày nào cũng phải nghe, phải đọc những lời nhục mạ vu khống cha mình!”

Không chịu nổi, Phan Thao phải xin từ nhiệm và Phan Lang Sa phải đổi tên thành Phan An. “Xin cầu lấy sự bình an!” Cụ Phan Khôi bị đuổi khỏi ngôi nhà 51 Trần Hưng Đạo nơi cụ ở từ năm 1955. Đuổi, tôi dùng đúng nghĩa đen. Trần Duy kể:

Một hôm tôi đến 51 Trần Hưng Đạo thì gặp một quan chức có quyền lực chỉ vào Phan Khôi quát:

- Tổng cổ thằng già này ra khỏi đây!

Phan Khôi lão đảo bước ra cổng. Vợ ông, bà Huệ ôm chần mền, sách vở. Gặp tôi ông Phan Khôi bảo:

- Thôi, anh về đi. Buồn không cần thiết!”

Gia đình Phan Khôi bị đuổi khỏi 51 Trần Hưng Đạo, phải dọn về số 10 Nguyễn Thượng Hiền. Rồi lại bị đuổi, phải dọn tới 73 Phố Thuốc Bắc. Bà Bích Thủy, con gái nhà thơ Yên Lan, tả chỗ ở mới của gia đình cụ Phan Khôi như sau:

“Gia đình tôi ở phía dưới, giữa 5 gia đình khác, kế vách là gia đình cụ Khôi. Phía ngoài cầu thang của hộ bà Cán, đến bể nước công cộng. Căn dành cho gia đình cụ là một cái buồng 9 m², bằng 3/4 căn nhà tôi, có thể đây là nơi thờ cúng của chủ trước. Giữa nhà tôi và nhà cụ là một hẻm nhỏ, to bằng cái bàn cờ tướng. Tôi

thường ngồi cạnh cửa sổ nhà cụ giặt giũ”.

Căn nhà cụ Phan Khôi vắng lặng, xết nét, xa lạ không ai lui tới vì cụ bị coi là cầm đầu nhóm Nhân văn- Giai phẩm. Cụ vốn gầy yếu, bị hành hạ sức khỏe càng suy sụp. Nhiều lần cụ xin đi khám bệnh nhưng không ai ký giấy cho đi khám đành phải chịu. Cụ thường ôm ngực ho từng cơn, và chóng gậy ra giếng nước công cộng rửa chân lúc xế chiều. Rồi cái buổi chiều mùa đông rét mướt 16-1-1959 đó, người chung nhà không nhìn thấy cụ Phan Khôi. Đó là lúc cụ nằm úp mặt vào tường, ho cơn ho cuối cùng, thổ những giọt máu tươi ra quyển sách đang đọc dở trên tay. Chiếc xe ngựa chở chiếc quan tài phủ bạt lẫn bánh nghiêng ngã ra nghĩa địa Hợp Thiện phía Đông Hà Nội. Đưa cụ đến nơi an nghỉ cuối cùng chỉ có vợ con cụ và nhà thơ Yến Lan tác giả “ Bến Mi Lăng”. Bà Bích Thủy, con gái nhà thơ Yến Lan kể lại:

“Sáng hôm sau nghe người ta nói, có thằng cha nhà thơ nào đó dám cả gan đưa đám Phan Khôi. Ba tôi bảo đó là đạo lý của người Việt, nghĩa tử là nghĩa tận!”. Một nắm mồ nông vui người con Quảng Nam nơi đất Bắc, trên đơn sơ một mảnh ván viết hai chữ Chương Dân. Năm tháng qua đi nắm mộ ấy chìm trong cỏ dại và xương cốt cụ Phan Khôi phiêu bạt nơi nào không biết nữa. Vừa qua con cháu cụ đành gói một nắm đất về đặt trong lòng ngôi “mộ gió” ở quê nhà. Hơn nửa thế kỷ qua, bây giờ người ta đã nhìn nhận, đánh giá một cách công bằng, trả lại danh dự cho những trí thức, nhà văn, nhà thơ trong phong trào Nhân văn - Giai phẩm. Hầu hết những nhà văn, nhà thơ, và trí thức trong nhóm Nhân văn –Giai phẩm đã được nhận giải thưởng, nói như nhà thơ Trần Mạnh Hảo, là để tạ lỗi. Nhưng cụ Phan Khôi vẫn bị lãng quên. Tôi không hiểu đằng sau đó có những lý do gì, mà đồng hương xứ Quảng (ông Tế hanh ở Quảng Ngãi), cùng tập kết ra Bắc, nhưng "Nhớ con sông quê hương" đến mức nào, nhớ kiểu gì, mà lại cố tình nói điều, 'nâng quan điểm', ám hại ông Phan Khôi (Quảng Nam) 'báo cáo cấp trên' quy chụp, bịa chuyện: "Chỉ có một 'tâm hồn vong bản' loại Phan Khôi....".

Nay, người ta thương tiếc, cảm phục Phan Khôi, ít ai nhắc tới Tế Hanh! Với thân thế và sự nghiệp của cụ, với những tác phẩm báo chí và văn học đã tái xuất bản trong những năm gần đây, cụ xứng đáng nhận giải thưởng hơn rất xã hội minh bạch đã ghi nhận.

M.D